

294.3135 หนังสือที่ระลึก ในงานทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน

๑๕๔๖๗๒

ณ วัดป่าโมกวรวิหาร

๑๖.๕

อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๓

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

1870

1871

หนังสือที่ระลึก
ในงานทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน
ณ วัดป่าโมกวรวิหาร
อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

15 พฤศจิกายน 2523

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาวัดดอนรัก จังหวัดสงขลา

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาวัดดอนรัก จังหวัดสงขลา

กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ปีนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดป่าโมกวรวิหาร อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2523 ด้วยเห็นว่าวัดป่าโมกเป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทย และเป็นທີ່ประดิษฐานปูชนียวัตถุสำคัญ คือพระพุทธรูปไสยาสน์ หรือที่เรียกกันว่าพระนอน ซึ่งจัดเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองเป็นที่นิยมสักการะของประชาชนทั่วไป กอปรทั้งท้องที่หลายแห่งในจังหวัดอ่างทองมีชื่อเกี่ยวข้องกับอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก่อนประสพชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่คราวสงครามยุทธหัตถีนั้น สมเด็จพระนเรศวรได้เสด็จยกทัพออกจากกรุงศรีอยุธยาไปตั้งทัพและประทับ ณ พลับพลาที่ตำบลป่าโมก ทรงกระทำพิธีนมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์ที่วัดป่าโมกตามโบราณราชประเพณี แล้วเสด็จยกทัพไปสู้รบกับพม่าที่ดอนเจดีย์ แขวงเมืองสุพรรณบุรี กระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาด้วยกลยุทธ์อันชาญฉลาด จนประสพชัยชนะเป็นที่ปรากฏเกียรติเลื่องลือไกลและสามารถกอบกู้อิสรภาพให้ประเทศไทยดำรงเอกราชเป็นเวลานาน

โอกาสจัดงานทอดผ้าพระกฐินพระราชทานครั้งนี้ กรมวิชาการได้รวมเรื่องอันเป็นสาระน่ารู้ 4 เรื่อง ได้แก่

ประวัติวัดป่าโมกวรวิหาร เพื่อให้ทราบประวัติเกี่ยวกับวัดนี้โดยสังเขป

ป่าโมกกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ดังได้กล่าวแล้วว่า สมัยกรุงศรีอยุธยา ท้องที่ในอำเภอป่าโมกเคยเป็นสนามรบระหว่างไทยกับพม่าหลายครั้ง เพราะป่าโมกอยู่ในจังหวัดอ่างทองซึ่งเป็นเขตติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา กองทัพไทยและกองทัพพมามีความจำเป็นต้องกรีธาทัพผ่านจึงได้ประมวลเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ มารวมไว้

ป่าโมกกับวรรณคดีไทย เป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์บ้างและเป็นจินตนาการของกวีบ้าง นำเรื่องราวมาประสานร้อยกรองขึ้น

สะท้อนภาพให้เห็นสังคมไทยในสมัยโบราณในเรื่องความเชื่อถือ ความ
เป็นอยู่ ความร่วมแรงร่วมใจกันในโคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ และการ
จัดกระบวนการตามราชประเพณีนิยมและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ในลิลิต
ตะเลงพ่าย ตอนสมเด็จพระนเรศวรยกทัพและสมเด็จพระนเรศวรทรง
พระสุบินที่ท่านผู้รจนาให้ภาพพจน์แก่ผู้อ่านอย่างกระจ่างชัด นอกจากนี้แล้ว
ในบางท้องที่ของอำเภอป่าโมกยังเป็นถิ่นกำเนิดผู้ประพันธ์มหาเวสสันดรชาดก
กัณฑ์ทานกัณฑ์ด้วย

โอวาทบางตอนของพระโพธิญาณเถระ (พระอาจารย์ชา สุภัทโท)
แห่งวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งให้ข้อคิดแก่ผู้เฝ้ารอเพื่อ
นำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันได้อย่างดี

กรมวิชาการหวังว่าหนังสือเล่มนี้ จะให้สาระน่ารู้บ้าง และขอถือ
โอกาสขอบคุณเจ้าของเรื่องตามบรรณานุกรมท้ายเล่มนี้ทุกท่าน ตลอดจนทั้ง
ข้าราชการแผนกศึกษาธิการจังหวัดอ่างทอง และผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้อำนวยความสะดวก
ความสะดวกไว้ ณ ที่นี้ด้วย

(นายเอกวิทย์ ฌ กลาง)

อธิบดีกรมวิชาการ

3 พฤศจิกายน 2523

18.11.23

เลขห้อง 1105/102

003494

294.3135

เลขหมู่ 254602

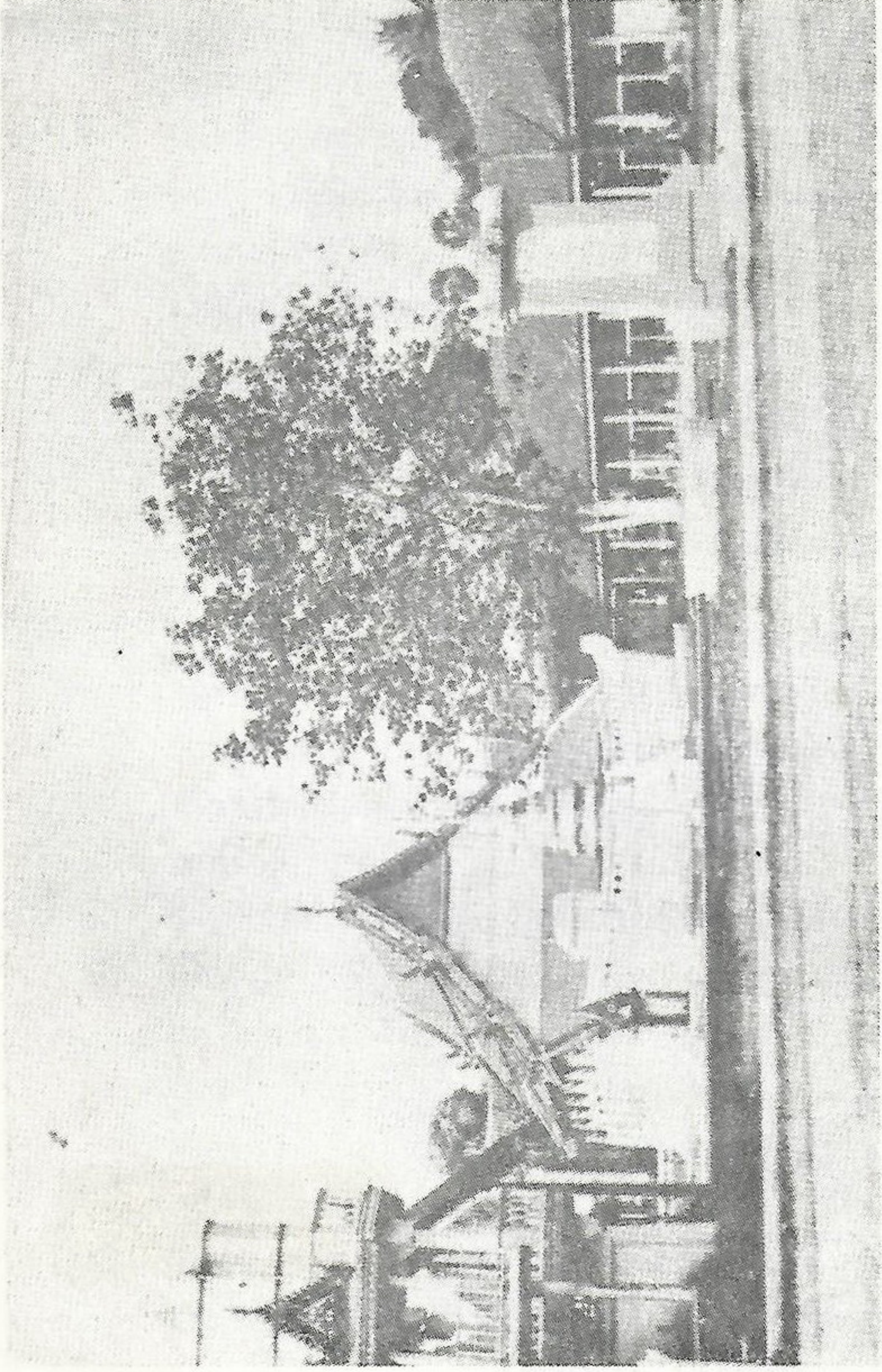
ค.15

เลขทะเบียน 1105/102

ร. ๒๓๐๗

สารบัญ

	หน้า
1. ประวัติวัดป่าโมกวรวิหาร	1
2. ป่าโมกกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์	8
3. ป่าโมกกับวรรณคดีไทย :	12
- ขุนช้างขุนแผน	
- โคลงชะลอพระพุทธรูปเสวยสนัน	
- ตะเลงพ่าย	
- มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทานกัณฑ์	
4. โอวาทบางตอนของพระโพธิญาณเถระ (พระอาจารย์ชา สุภัทโท)	35

พระวิหารเขียน วัดป่าโมก

ประวัติวัดป่าโมกวรวิหาร

วัดป่าโมก “ป่าโมก” หมายถึงป่าที่มีต้นไม้ชนิดหนึ่ง ดอกขาวเป็นช่อ มีกลิ่นหอม ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับ (ผู้ที่ต้องการดูต้นโมก ขณะนี้ยังมีให้ดู 2 ต้น หน้ากุฏิเจ้าอาวาสวัดป่าโมก) ส่วนป่าโมกข์ ตามหลักฐานที่เขียนกันครั้งก่อน “โมกข์” ในพจนานุกรมแปลได้ 2 ความหมาย คือ

1. หัวหน้า, ประธาน

2. ความหลุดพ้น, นิพพาน

มีอีกคำหนึ่งที่คล้าย ๆ กัน คือคำว่า ปาโมกข์ ซึ่งใช้เป็นชื่อโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับวัด คือโรงเรียนป่าโมกข์วิทยาภูมิ “ป่าโมกข์” ในที่นี้หมายถึงผู้เป็นหัวหน้า, ผู้เป็นประธาน

ที่ตั้ง

วัดป่าโมกตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ตำบลป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีปูชนียวัตถุสำคัญที่พุทธศาสนิกชนนิยมนับถือว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน คือพระพุทธรูปไสยาสน์ หรือที่เรียกกันติดปากว่า “พระนอนวัดป่าโมก” ประดิษฐานอยู่ที่วัดนี้

ประวัติ

วัดป่าโมกที่ตั้งอยู่ในขณะนี้นั้น เรียกกันว่า **วัดไต้** หรือ **วัดไต้ท้ายตลาด** หรือ **วัดชีปะขาว** เป็นวัดเก่าแก่ สันนิษฐานกันกันว่า สร้างมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี อยู่ที่วัดป่าโมกเดิมประมาณ 10 เส้นเศษ ใครเป็นผู้สร้างไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่ในพงศาวดารเหนือกล่าวถึงวัดป่าโมกอยู่ตอนหนึ่งว่า **พระมหาเถรไถลา** (บางแห่งเขียนมหาเถรไหล่ลา) ได้พระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 650 พระองค์ กับพระศรีมหาโพธิ์ 2 ต้น จากเมืองลังกาแล้วได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ในปูชนียสถานหลายแห่ง และบรรจุไว้ในพระพุทธรูปไสยาสน์นี้ 36 พระองค์ สำหรับที่มาของ

พระพุทธรูปไสยาสน์หรือพระนอนนี้ เล่ากันว่า เดิมที่ไม่ได้อยู่ที่
วัดนี้ แต่เป็นพระพุทธรูปลอยน้ำมาและวนอยู่ ประชาชนเป็น
จำนวนมากทราบเข้าก็ช่วยกันเอาเชือกผูกเพื่อลากขึ้นมาไว้บูชา
แต่จะใช้แรงจูงเท่าไรก็ไม่สามารถจะลากองค์พระขึ้นมาได้ ครั้น
ตกกลางคืน พระพุทธรูปไสยาสน์ได้ไปเข้าฝันเจ้าอาวาสวัดได้
ซึ่งอยู่ใต้ที่พระพุทธรูปมาลอยวนอยู่ ความฝันมีว่าพระพุทธรูป
ที่เสด็จมานั้นมี 2 องค์ องค์หนึ่งลอยเลยไปทางทิศใต้แล้ว (กล่าว
กันว่าลอยอยู่ที่สามเสน เดิมเรียกว่า สามเสน เพราะใช้คนจูง
ถึงสามแสนคน ภายหลังจึงเพี้ยนไปเป็นสามเสน) ส่วนพระ-
พุทธรูปไสยาสน์องค์นี้ต้องการจะอยู่ที่นี้ เพราะเห็นเป็นป่าไม้โมก
รื่นรมย์ดี ถ้าหากประชาชนต้องการจะเอาพระพุทธรูปนี้ไว้เป็น
ที่สักการะบูชา ขอให้ทำพิธีบวงสรวง ปลุกสร้างศาลเพียงตา
เอาสายสิญจน์คล้องพระคอของพระองค์ เสร็จแล้วให้พระสงฆ์
สวดไชยมงคลคาถา พระองค์ก็จะขึ้นจากฝั่งได้โดยง่าย วันรุ่งขึ้น
เจ้าอาวาสจึงได้เล่าความฝันให้ชาวบ้านแถบนั้นฟัง แล้วทำตาม
ความฝันก็สามารถจูงพระพุทธรูปขนาดใหญ่องค์นี้ขึ้นมาได้
ต่อจากนั้นได้สร้างพระวิหารพระนอนอยู่ใกล้ฝั่งน้ำ ครั้นกาล
ล่วงเลยมา มีผู้สังเกตว่าน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาเซาะเข้ามาใกล้
พระวิหาร เกรงว่าพระพุทธรูปจะเป็นอันตราย พระมหาสุวรรณ-
โชติ อธิการวัดป่าโมกจึงได้เข้าไปพบพระยาราชสงคราม แจ้ง
ให้ทราบ พระยาราชสงครามได้ฟัง จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลให้
พระเจ้าท้ายสระทรงทราบ ภายหลังโปรดฯ ให้มีการชะลอ
พระพุทธรูปไสยาสน์จากที่ตั้งวัดเดิมไปยังวัดป่าโมกในปัจจุบัน
และให้สร้างศาสนสถานไว้ภายในวัด

“ครั้นถึงรัชกาลพระเจ้าบรมโกศจึงได้เสด็จไปฉลองวัดป่าโมก ณ
วันเดือน 6 ข้างขึ้น ปีชวด จศก ศกราช 1096 (พ.ศ.2277) เสด็จประทับ
พระตำหนักพลับพลาชัย ทรงถวายทักษิณาทานแด่พระสงฆ์ 300 รูปเศษ

ให้เล่นงานมหรสพ 3 วัน วันที่สุดมีช้างบ่ารุงา”
แล้วมีการตั้งชื่อวัดตามชื่อของป่าโมกว่า “วัดป่าโมก” ตั้งแต่นั้นมา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ วัดป่าโมกจัดเป็นพระอารามหลวง ชั้นวรวิหาร
มีประวัติสังเขปอยู่ในตำนานพระอารามหลวงว่า

“วัดป่าโมกข์ เมืองอ่างทอง เป็นวัดโบราณ พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ
กรุงศรีอยุธยาทรงสถาปนาใหม่ เดิมวิหารพระนอนอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ โปรดฯ
ให้พระยาราชสงครามเป็นแม่กองชะลอพระนอนขึ้นไปไกลแม่น้ำพันอุทกภัย
ครั้งถึงรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์
และรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิสังขรณ์”

ในแผ่นดินสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจดหมายเหตุว่า ได้
พระราชทานเงินให้พระปลัดอินวัดป่าโมกไปปฏิสังขรณ์พระอุโบสถและ
โปรดให้ตั้งพระครุปลัดอินเป็นที่พระครูป่าโมกข์มุนี แล้วเสด็จไปทรงถวาย
ผ้าพระกฐินโดยเรือพระที่นั่งกลไฟ เมื่อ พ.ศ.2407 และเมื่อ พ.ศ.2426
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ก็ได้
เสด็จถวายผ้าพระกฐินที่วัดนี้อีก เสด็จนมัสการพระพุทธไสยาสน์ การบูรณะ
ปฏิสังขรณ์ได้กระทำกันเรื่อยมา มีการเปลี่ยนกระเบื้องพระวิหารบ้าง
สร้างศาลาการเปรียญเพิ่มขึ้นบ้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ
พระบรมราชินีนาถก็ได้เสด็จวัดป่าโมกทางชลมารคเมื่อ พ.ศ.2498

สิ่งก่อสร้างภายในวัด นอกจากพระวิหารใหญ่โตสำหรับประดิษฐาน
พระพุทธไสยาสน์แล้ว มีศาลาการเปรียญ พระอุโบสถ หน้าวัดมีศาลา
ทำน้ำ 2 หลัง จากศาลาทำน้ำมีฉนวนทางเดินสู่วิหารพระนอน 54 ห้อง มี
หลังคาคลุมตลอด ด้านซ้ายของฉนวนแห่งนี้มีสำเภานาद्य่อมอยู่ลำหนึ่ง
ก่ออิฐถือปูนสีขาว ตั้งขวางลำอยู่หน้าวิหารเขียน (หรือโบสถ์เขียน) สมเด็จพระ
กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ทรงเล่าไว้ในจดหมายเหตุ ระยะเวลาไปพิษณุโลก
เกี่ยวกับวิหารเขียนไว้ว่า

“ที่เรียกวิหารเขียน เพราะข้างในเป็นเรื่องราวตก ฝีมือเจ้าแผ่นดิน พระนั่งเกล้าฯ, ฤาพระจอมเกล้า ข้างในมีพระปาลีไลยองค์หนึ่งกับพระอื่นด้วย พระครูปาโมกข์บอกว่าวิหารนี้ ผู้เฒ่ากล่าวว่าเป็นตำหนักเจ้าแผ่นดิน (ท่ายสระฤา บรมโกษ) แล้วจึงแปลงมาเป็นวิหาร ดูชอบกลอยู่หน่อยที่พระไม่สมโบสถ์ แลว่าบานมุกที่เอาลงไปไว้ที่วิหารยอดพระแก้วนั้น เดิมอยู่ประตูกกลางวิหารหลังนี้”

ถัดจากวิหารเขียนไปเป็นกุฏิเล็ก ๆ, พระเจดีย์, มณฑปพระพุทธบาท สี่รอย ทางขวาของฉนวนมีห่มกุฏิสงฆ์, วิหารน้อยประดิษฐานรูปหล่อของเจ้าอาวาสเก่าหลายองค์และพระสังกัจจายน์ จากฉนวนนำไปสู่วิหารพระพุทธไสยาสน์ซึ่งมีหลังคาสองชั้น มุงด้วยกระเบื้องลูกฟูกและกระเบื้องดินเผา

พระพุทธไสยาสน์ ลักษณะเป็นพระนอนองค์ใหญ่ มีความยาวจากพระเมาลีถึงปลายพระบาท 12 วา มีหมอนหนุนพระเศศเป็นลายรดน้ำ กล่าวกันว่าพระพุทธรูปนี้สร้างมาแต่โบราณ ก่อด้วยอิฐโบกปูน ลงรักปิดทองเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่สวยงามมากจัดเป็นปูชนียวัตถุคู่บ้านคู่เมืองที่ประชาชนเคารพนับถือโดยทั่วไป นอกจากความสวยงามแล้ว พระพุทธรูปนี้ยังเป็นที่ยึดถือในทางปฎิหารย์และเรื่องอื่น ๆ เช่น

พระพุทธไสยาสน์ปาฏิหาริย์

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช กับสมเด็จพระเอกาทศรถยกกองทัพไปรบกับพระมหาอุปราชาจนกระทั่งได้กระทำยุทธหัตถีที่ดอนเจดีย์นั้น พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์เสด็จยกกองทัพโดยชลมารคถึงวัดป่าโมก ได้เสด็จขึ้นประทับพักแรม ณ พลับพลาวัดป่าโมก สมเด็จพระนเรศวรทรงพระสุบินนิมิตว่า น่านองท่วมปามาฝ่ายประจิมทิศ เสด็จลุยชลธิ์เที่ยวไปพบมหากุมภีร์ตัวใหญ่ ได้สัปรยุทธยุทธนาการ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประหารกุมภีร์ตาย ประทมตื่นขณะนั้นตรัสให้โหรทนาย พระโหราธิบดียทำนายว่า ศึกรั้งนี้ใหญ่หลวงจะได้ซึ่งมหายุทธหัตถี แต่ทว่าพระองค์จะมีชัยจะลุยไล่ประหารปัจจามิตรข้าศึก ดุจพระสุบินว่าเที่ยวลุยกระแสน้ำจะนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงฟังดีพระทัยนัก ทรงเครื่องสำหรับราชรถยุทธสรรพเสร็จเสด็จเข้าไปนมัสการพระพุทธไสยาสน์ เสร็จแล้วเสด็จยังเกยคอยฤกษ์ทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุ เสด็จปาฏิหาริย์โชติช่วงเท่างผลสัมเกลี้ยง มาแต่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ทักษิณทิศเวียนเป็นทักษิณาวฏแล้วเสด็จผ่านไปอุดรทิศทรงปีติชานไปทั้งองค์ ยกพระหัตถ์ถวายนักษโมธานอธิษฐานขอสวัสดิมีชัยแก่ปรบักษ์ แล้วได้ยกกองทัพไปกระทำการยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาที่ตำบลดอนเจดีย์ แขวงเมืองสุพรรณบุรี และได้ชัยชนะ นับว่าเป็นที่มหัศจรรย์ยิ่ง

(เรื่องนี้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสได้นำไปนิพนธ์ไว้ในตะเลงพ่าย ซึ่งได้คัดลอกไว้อีกส่วนหนึ่ง)

พระพุทธไสยาสน์พูดได้และบอกยารักษาโรค

พระครูป่าโมกขมุณี ได้มีใบบอกเข้าไปยังพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราชว่า พระพุทธไสยาสน์พูดได้และบอกยารักษาโรค ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราชเสด็จประพาสต้นครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม ร.ศ.125 เวลาบ่าย 2 โมงเศษ ได้ออกเรือจากบ้านตาช้างโดยมีตาช้างตามส่งถึงป่าโมก เดิมพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จไปให้ถึงอ่างทอง แต่เห็นว่า

เวลาบ่าย 5 โมงแล้ว ถ้าจะไปก็คงจะถึงย่ำค่ำเลย จึงหยุดที่ป่าโมก หม่อมอมรวงศ์ (หม่อมอมรวงศ์วิจิตร (ม.ร.ว. ปฐม คเนจร) ผู้ว่าราชการจังหวัดอ่างทอง ภายหลังย้ายไปเป็นปลัดมณฑลอีสาน) มาคอยรับเสด็จ พร้อมด้วยประชาชนอย่างมากมายเหมือนกับมโง่นเทศกาลไว้พระ เรื่องพระพุทธไสยาสน์พูดได้และบอกยารักษาโรคนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือเสด็จประพาสต้นดังต่อไปนี้

“มีเรื่องแปลกที่ได้พบตัวจริงของผู้ที่ว่าได้เคยพูดกับพระนอนซึ่งเจ้าคณะได้บอกไปหลายเดือนมาแล้ว เรื่องคราวนั้น คือ อำแดงคนหนึ่งเป็นหลานพระครูป่าโมกซ์มารักษาอุโบสถอยู่ที่วัดนี้ในกาลปักข์ ปักข์ใดปักข์หนึ่ง เวลานั้นสัปรุชพากันรับเพลตามภาษาเขาเรียนอยู่ที่วิหารเขียน แต่นางหลานพระครูคนนี้ไม่รับเพล ด้วยมีความวิตกว่าลุงเจ็บจึงไปบอกกับหลวงพ่อก็คือพระนอน ขอให้ช่วยรักษา นางนั้นตกใจมากที่ได้ยินเสียงพระนอนนั้นพูดตอบออกมา แต่มิได้ตอบทางโอรุ เสียงก้องออกมาจากพระอุระ ดังได้ยินจนนอกโบสถ์ บอกตำรายา ถามนางนั้นก็อึดเอื่อนไปว่าจำไม่ได้หมด จำได้แต่ใบเงินใบทอง พระครูรับว่าจะให้เพราะได้จดไว้ ยานั้นไปรักษาลุงหาย ได้แจ้งความให้พระครูทราบ พระครูไม่เชื่อประจวบกับพระสงฆ์เกิดเป็นอหิวาตกโรค จึงได้ไปลองพูดดูบ้าง ก็ได้รับคำตอบทักทายปราศรัยเป็นอันดี จนถึงว่า อยากพูดกับพระครูมานานแล้วเป็นต้น แต่นั้นมาพระครูได้รักษาไข้เจ็บด้วยยานั้นเป็นอะไร ๆ ก็หาย ห้ามมิให้เรียกขวัญข้าวค้ายา นอกจากหมากคำเดียว และไม่ใช้พูดแต่สองครั้งเท่านั้น พูดเนื่อง ๆ มา พระครูจึงได้บอกลงไปยังเจ้าคณะและกระทรวงผู้ที่ได้ฟังพระพูดนั้น ไม่ต้องเฉพะว่าคนเดียว พระฟังพร้อมกัน 15 รูปก็ได้ ให้นำนางคนนั้นลองพูดกับพระก็เห็นจะขาด กรมประจักษ์จึงไม่ได้ตอบ กลับลงมามีเด็กมากอด ได้ให้เสมา ตกคำจึงมีพายุลฝนและฝนตกพริ้วไม่มาก พระครูส่งจดหมายที่เตรียมไว้จะให้หมกฏราชกุมาร เรื่องพระพูดและตำรายา ในเนื้อความที่พระครูกล่าวนั้นไม่ยืนยันว่า พระพุทธองค์พูดเป็นคิดเห็นว่ามีผีบางเทวดาที่สิงอยู่พูด ยานั้นก็เป็น 2 ขนานๆ หนึ่งเข้าไปสัสมใบมะกาเป็นยาบัด ขนานหนึ่งใบมะตูมเป็นยาคุม

(จดหมายที่กล่าวถึงนี้ พระครูปาโมกข์มุนีเตรียมไว้ถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เมื่อคราวเสด็จกลับจากมณฑลพายัพ แต่เผชิญหาได้เสด็จประทับที่วัดปาโมกข์ไม่ จึงยังตกค้าง)

ด้วยเหตุที่วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่และเป็นวัดที่มีพระพุทธไสยาสน์ประดิษฐานอยู่ จัดเป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง แม้พระมหากษัตริย์ในกาลก่อนก็ยังนิยมเสด็จมโหฬารมาทุกยุคทุกสมัย จึงเป็นวัดที่สำคัญวัดหนึ่งที่ต้องทำนุบำรุงไว้เป็นมิ่งมงคลคู่กับพระบรมพุทธศาสนาสืบไป

ปัจจุบันทุก ๆ ปี จะมีงานนมัสการพระพุทธไสยาสน์ปีละ 2 ครั้ง คือกลางเดือน 4 และในตอนเดือน 11 เฉพาะในตอนเดือน 11 เป็นงานที่สนุกมากมีงานถึง 5 วัน 5 คืน เริ่มตั้งแต่วันขึ้น 12 ค่ำ ถึงแรม 1 ค่ำ วันสุดท้ายของงานมีแข่งเรือยาวเป็นประเพณีเรื่อยมา

ป่าโมกกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ป่าโมกเคยเป็นท้องที่ที่เกี่ยวข้องกับการรบพุ่งระหว่างไทยกับพม่าหลายครั้ง ป่าโมกจึงเป็นทั้งยุทธภูมิและเป็นท้องที่ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ เท่าที่รวบรวมได้ เรียงตามลำดับดังนี้ :-

- พ.ศ. 2091 ครั้งแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ คราวสมเด็จพระสุริโยทัยขาดคอช้าง มีข้อความปรากฏในพระราชพงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า พระนิพนธ์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า
“พระเจ้าหงสาวดีตะเบ็งชเวตี้ ยกกองทัพเข้ามาถึงเมืองกาญจนบุรี ไม่เห็นมีผู้ใดเข้าต่อสู้ ก็ยกพลเข้าเขตเมืองสุพรรณบุรีทางปากแพรก บ้านทวน กะพังตรุ จรเข้สามพัน เมืองอู่ทอง บ้านโค่ง ดอนระฆัง หนองสาหร่าย แล้วเข้าตีเมืองสุพรรณบุรี กองทัพไทยทานกำลังไม่ได้ก็ถอยหนีมาทางกรุงศรีอยุธยา พม่าก็ยกตามเข้ามาทางลำสามโก้ **ป่าโมก** ช้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแถวบางโพงแพร่ง เข้ามาทางชานพระนครทางทุ่งลุมพลีข้างด้านเหนือ.....”
- พ.ศ. 2128 คราวรบพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกศ พระเจ้าเชียงใหม่ยกทัพมาแก้ตัวใหม่ โดยยกทัพมาตั้งที่ บ้านสระเกศ ในแขวงเมืองวิเศษไชยชาญ สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถยกทัพไปถึงตำบล**ป่าโมก**ก็พบกองทัพพม่าที่ลงมาเที่ยวรังแกราษฎรทางเมืองวิเศษไชยชาญ จึงโจมตีทัพพม่าล่าถอยไป....
- พ.ศ. 2130 ท้องที่ **ป่าโมก** เป็นสนามรบในคราวพระเจ้าหงสาวดีล้อมกรุงอีก คราวนี้ทัพไทยเอาปืนใหญ่ลงในเรือสำเภาขึ้นไประดมยิงค่ายหลวงพระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีทนอยู่ไม่ได้ ก็ต้องถอยทัพกลับขึ้นไปตั้งอยู่ที่ **ป่าโมก** สมเด็จพระนเรศวร กับ

สมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จโดยกระบวนทัพเรือตามตีกองทัพ
หลวงของพระเจ้าหงสาวดีจนกระทั่งพม่าต้องเลิกทัพกลับไป

พ.ศ. 2135 ครั้งสงครามยุทธหัตถี สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกา
ทศรถได้เสด็จยกทัพออกจากกรุงศรีอยุธยาไปตั้งอยู่ที่ทุ่งป่าโมก
ต่อจากนั้นจึงเสด็จไปยังสุพรรณบุรีทางบ้านสามโก้ แล้วข้าม
แม่น้ำสุพรรณบุรีที่ท่าทำวอู่ทองไปถึงค่ายหลวงที่หนองสาหร่าย
นับเป็นสงครามครั้งยิ่งใหญ่และสมเด็จพระนเรศวรได้รับเกียรติ
อย่างสูง

พ.ศ. 2147 สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จยกทัพไปตีอังวะ
โดยเสด็จเข้าพักพลในตำหนักป่าโมก ตามพระราชพงศาวดาร
ตอนหนึ่งว่า

“.....มีพระราชโองการตรัสให้แต่งตำหนักใน ตำบลป่าโมก
ครั้งเสร็จก็เสด็จด้วยพระชลวิมานโดยทางชลมารค เสด็จเข้า
พักพลในตำหนักป่าโมกนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมพิตร พระ
พุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็เสด็จกลับพยุหยาตราจากตำบล
ป่าโมก เสด็จโดยชลมารคขึ้นเหยียบชัยภูมิในตำบลเอกราช
ให้ขุนแผนสะท้านฟันไม้ข่มนามโดยการพิชัยสงคราม.....”

สงครามครั้งนี้เป็นครั้งหลังสุดของสมเด็จพระนเรศวร เพราะ
พระองค์ได้สวรรคตเสียที่เมืองหางหรือเมืองห้างหลวงยังไม่
ทันถึงเมืองอังวะ สมเด็จพระเอกาทศรถจึงได้เชิญพระบรมศพ
กลับไปยังพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. 2269 ในแผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ (สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9) ได้
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์
ณ วัดป่าโมกเดิม ให้พ้นจากกระแสน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา
โดยมีพระราชสงครามเป็นแม่กองชักชะลอพระ หลังจากนั้น

พระเจ้าท้ายสระโปรดให้สร้างพระวิหาร พระอุโบสถ และ
สิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ภายในวัดป่าโมกที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน

- พ.ศ.2277 ในแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ ได้เสด็จไปฉลองวัดป่าโมก
- พ.ศ.2406 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเงินให้พระครูป่าโมกมุนี (อิน)
บูรณปฏิสังขรณ์ วัดป่าโมก
- พ.ศ.2421 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จประพาส
มณฑลอยุธยา ได้เสด็จวัดไชโย อำเภอไชโย วัดขุนอินท
ประมูล อำเภอโพธิ์ทอง และวัดป่าโมก
- พ.ศ.2426 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน
พระราชทานกฐิน ณ วัดป่าโมก
- พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปนมัสการ
พระพุทธรไสยาสน์ วัดป่าโมก หลายครั้งด้วยกัน และครั้งหนึ่ง
เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2444 พระองค์พร้อมด้วยพระ
บรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจ
ราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือได้เสด็จมานมัสการพระพุทธรไสยาสน์
วัดป่าโมกนี้ พระองค์ทรงเห็นเบื้องหลังของพระพุทธรไสยาสน์
มีรอยกรอบ เข้าใจว่าคงเป็นแผ่นศิลาจารึกประวัติองค์พระ
พุทธรูปไว้ แต่แผ่นศิลาจารึกได้หายไป เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระยาดำรงราชานุภาพ (ขณะนั้นดำรงพระยศเป็น กรมพระ
ดำรงราชานุภาพ) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยให้เอาใจใส่
สืบสวนประวัติองค์พระพุทธรไสยาสน์ ต่อมาพระยาโบราณ
ราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) อุปราชมณฑลกรุงเก่าได้ไปพบ
หนังสือเก่าเรื่องหนึ่ง เป็นคำโคลงกล่าวถึงการชะลอพระพุท-

ไสยาสน์ จำนวนโคลง 69 บท และในบทที่ 69 ระบุว่าผู้แต่ง
คือสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศเป็นกรม
พระราชวังบวร พระยาโบราณราชธานินทร์ได้นำขึ้นถวายเสด็จ
ในกรมเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และเสด็จในกรมได้ให้
ช่างสลักเรื่องราวและคำโคลงลงในแผ่นศิลา.

พ.ศ.2460 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรง
นำศิลาจารึกโคลงชะลอพระพุทธรไสยาสน์ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ไปประดิษฐานไว้ ณ เบื้องหลัง
พระพุทธรไสยาสน์ ในพระวิหาร วัดป่าโมก จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ป่าโมกกับวรรณคดีไทย

ท้องที่ต่าง ๆ หลายแห่งของจังหวัดอ่างทองเคยมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเล่ม เช่นในขุนช้างขุนแผน ตะเลงพ่ายและเอกสารอื่น ๆ อีก จึงขอแยกกล่าวถึงโดยเฉพาะ ดังนี้ :-

ขุนช้างขุนแผน เชื่อว่าผู้อ่านส่วนใหญ่รู้จักขุนช้างขุนแผนอย่างดีในตอนสุดท้ายเป็นเรื่องราวคิดจะแก้แค้นพลายชุมพลที่กรุงศรีอยุธยา จึงได้แปลงเป็นแร้งบินจากเชียงใหม่ถึงเมืองอ่างทอง แล้วจึงแปลงเป็นจระเข้จับคนตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในท้องที่อำเภอไชโย อำเภออ่างทองและป่าโมก เฉพาะที่ป่าโมกนั้น จระเข้แถววัดกวดคนไหว้พระวัดป่าโมก มีข้อความตอนต้นดังนี้

“มาถึงบางทิวท่ายป่าโมก
จระเข้โบกหางหันเข้าแฝงฝั่ง
ที่นั่นน้ำลึกนักตระพุกพึง
เข้าเพื่อยฟังแสบกายอยู่ท้ายวัด
เป็นเทศกาลชาวบ้านมาไหว้พระ
เสียงเอะอะเรือแพออกแออัด
แข่งกันไปมาอยู่หน้าวัด
บ้างซัดเพลงปรบไกวใส่เพลงเรือ
.....”

ผู้แต่งได้นำเอาเหตุการณ์ที่เป็นเทศกาลประจำปีมาบรรยายให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ได้อย่างดี

โคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์

การชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์

ก่อนที่จะกล่าวถึงโคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ ขอคัดลอกสาเหตุที่ทำให้มีการชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ดังนี้

แม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านอำเภอป่าโมกขณะนั้นนั้น เป็นลำแม่น้ำใหม่ซึ่งราษฎรช่วยกันขุดเป็นลำคลอง เพื่อตัดน้ำให้ไหลตรงไปป้องกันมิให้แม่น้ำเจ้าพระยาเดิมเซาะตลิ่ง หน้าวัดป่าโมกพังมากลงไปอีก เพราะน้ำใกล้จะถึงพระวิหารอยู่แล้ว แม่น้ำเจ้าพระยาเดิมนั้นไหลลดเลี้ยวเข้าต้นหนองลาดนางฟ้า ตรงข้ามหน้าวัดใหม่ เหนืออำเภอไปทางทิศตะวันตก ผ่านวัดประสาธน์ วัดเอกราช เลี้ยววกผ่านหน้าวัดโบสถ์วรดิตถ์ ไหลไปตามลำคลองเอกราช ผ่านหน้าโรงเรียนป่าโมกข์ (ป่าโมกข์วิทยาภูมิ) วัดป่าโมกเดิมอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา (เดิม) ครั้นต่อมาลำคลองซึ่งราษฎรช่วยกันขุด น้ำเซาะพังกว้างมากขึ้น แม่น้ำเดิมตื้นเขินขึ้น คลองที่ขุดใหม่จึงกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา วัดป่าโมกจึงอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาดังที่ปรากฏปัจจุบัน

ตามพระราชพงษาวดาร เล่ม 2 กล่าวถึงการชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ไว้ ดังต่อไปนี้ -

“ลัทธิราช 1087 ปีมะเส็งสัปตศก เจ้าอธิการวัดป่าโมกเข้ามาหาพระยาราชสงคราม แจ้งความว่า พระพุทธรูปไสยาสน์วัดป่าโมกนั้น น้ำกัดเซาะตลิ่งพังเข้ามาถึงพระวิหารแล้ว ยังอีกประมาณสักปีหนึ่งพระพุทธรูปไสยาสน์เห็นจะพังลงน้ำเสียแล้ว พระยาราชสงครามได้ฟังดังนั้น จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลพระกรุณาให้ทราบเหตุแห่งพระพุทธรูปไสยาสน์นั้นทุกประการ พระเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ) ได้ทรงฟังดังนั้น จึงปรึกษาด้วยข้าราชการทั้งปวง มีเสนาบดีเป็นอาทิว่า เราจะรื้อพระพุทธรูปไสยาสน์ไปก่อใหม่จะดีหรือ ๑ จะชลอไปไว้ในที่ควรจะดี พระยาราชสงครามจึงกราบทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะขอออกไป

ดูก่อน แล้วกราบถวายบังคมลาออกไปพิจารณาเห็นว่าชะลอลากได้ จึงกลับ
มากราบทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะขออาสาชะลอลากพระพุทธไสยาสน์
ให้ถึงที่อันควรให้จงได้

สมเด็จพระมหาอุปราชเฝ้าอยู่ที่นั่นด้วย ได้ทรงฟังดังนั้น ไม่เห็น
ด้วย จึงตรัสว่า พระพุทธไสยาสน์นั้น พระองค์ใหญ่โตนัก เห็นจะชลอ
ลากไม่ได้ กลัวจะพังเป็นการใหญ่ มิใช่ของหล่อ ถ้าไม่มีอันตรายจะดีอยู่
ถ้ามีอันตรายแตกพังหักทำลาย จะอายอัปยศแก่ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์อำมาตย์
เสนาข้าราชการ เสียพระเกียรติยศ จะภาษาปรากฏไปในนานาประเทศเป็น
อันมาก ถ้าเรารื้อไปก่อใหม่ให้ดีกว่าแต่ก่อน เห็นจะง่ายดีอีก พระยาราช
สงครามจึงกราบทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะขออาสาชลอลาก
พระพุทธไสยาสน์ มิให้แตกพังไปเป็นปกติถึงที่ใหม่อันควรให้จงได้ ถ้าแล
เป็นอันตรายขอถวายชีวิต

สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินก็ยังไม่วางพระทัย จึงดำรัสสั่งให้นิมนต์
พระราชาคณะมาประชุม แล้วตรัสว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงเราจะรื้อ
พระพุทธไสยาสน์ก่อใหม่ไว้ในที่อันควร จะควรหรือมิควร พระบาลีจะมี
ประการใดบ้าง พระราชาคณะทั้งปวงถวายพระพรว่าพระองค์ไม่แตกหัก
พังวิปริตเป็นปกติดีอยู่ นั้น จะรื้อไปก่อใหม่ไม่ควร พระเจ้าแผ่นดินได้ทรง
ทราบดังนั้น จึงตรัสสั่งให้พระยาราชสงครามคิดกระทำการชลอลาก
พระพุทธไสยาสน์นั้น

ลัทธิราช 1088 ปีมะเมียอัฐศก สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเสด็จไป
วัดป่าโมก ให้รื้อพระวิหาร แล้วให้ตั้งพระตำหนักพลับพลาไชยใกล้วัดชี
ปะขาว ยับยั้งรั้งแรมอยู่ 6 วันบ้าง 7 วันบ้าง กับด้วยพระอนุชาธิราช กลับ
ไปกลับมา ให้กระทำการอยู่ 3 วันบ้าง 4 วันบ้าง แล้วกลับพระนคร พระยา
ราชสงครามเกณฑ์ให้ข้าราชการไปตัดไม้ยาว 14 วา 15 วา หน้าใหญ่ศอก
คืบบ้าง ยาว 4 วา 5 วา หน้าใหญ่ศอกหนึ่งบ้าง ให้ได้มาก ทำตะเข้แม่สดึง
ให้เลื่อยเป็นตัวไม้หน้าใหญ่ศอก 1 หน้าน้อยคืบ 1 เป็นอันมาก ให้เอาเสา
ไม้ยาว 3 ก่า 3 วา กลึงเป็นกง เลื่อยกระดานหนา 2 นิ้ว จะปูพื้นทางที่จะ
ลากตะเข้ไป ให้ปราบที่ให้เสมอกัน ทับตีด้วยตะลุมพุกให้ราบเสมอ ให้

พื้นเชือกน้อยใหญ่เป็นอันมาก แล้วให้เจาะถ่านแทนพระพุทธรูปนั้นช่อง กว้างศอก 1 เอาไว้ศอก 1 ช่องสูงคืบ 1 เว้นไว้เป็นพื้นปลาเอาตะเฒ่าแอบ เข้าทั้ง 2 ข้าง ร้อยไม้ขวางทางที่แม่สดึง แล้วสอดกระดานหนาคืบ 1 นั้น บนหลังตะเฒ่าตลอดช่อง แล้วเจาะรูหรืออิฐระหว่างช่องกระดานที่เว้นไว้ เป็นพื้นปลานั้นออกเสีย เอากระดานหนานั้นสอดให้เต็มทุกช่อง และการ ผุดรื้อร้อยเรียงกระหนาบทั้งปวงมั่นคงบริบูรณ์ 5 เดือนสำเร็จแล้วทุกประการ

ครั้งนี้ได้ศุภวารดิถีเพลาพิไชยมงคลฤกษ์ดีแล้ว ให้ชลอลากชักตะเฒ่า รongพระพุทธรูปไสยาสน์ไปเข้าที่อันจะกระทำพระวิหารนั้นได้สำเร็จบริบูรณ์ สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงให้กระทำพระวิหาร การเปรียญ โรงพระอุโบสถ พระเจดีย์ กุฏิ ศาลา กำแพงและหอไตรย์ ฉนวน 50 หลังคามุงกระเบื้อง และส้วมฐาน ตะพาน บันได 5 ปีเศษจึงแล้วยังไม่ได้ฉลอง พระเจ้าอยู่หัว ท้ายสระก็สวรรคตในปีศักราช 1094 ตรงกับปี พ.ศ.2275 ได้ทรงพระกรุณา ให้รวมวัดชีปะขาวกับวัดป่าโมกเป็นวัดเดียวกัน ขนานนามใหม่ว่า "วัดป่าโมก"

เมื่อพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระสวรรคตแล้ว พระอนุชาธิราชซึ่งเป็น ที่พระมหาอุปราชเสวยราชสมบัติสืบต่อมา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรม ราชาธิราชที่ 3 พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เสด็จไปจัดงานฉลองวัดป่าโมก เสด็จประทับ ณ ตำหนักชีปะขาว ทรงถวายทักษิณาทานแก่พระสงฆ์ 300 รูปเสร็จ ให้เล่นงานมหรสพสมโภช 3 วัน 3 คืน มีงานตั้งแต่ทุ่งลาด นางฟ้าจวดวัดป่าโมก จัดว่าเป็นงานมโหฬารยิ่ง ทรงโปรดให้สร้างที่ประทับ พลับพลาเดิมของพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระเป็นพระตำหนัก ก่อด้วยอิฐโบกปูน พระตำหนักนี้อยู่ทางซ้ายมือของฉนวน ภายในพระตำหนักมีภาพเขียนสวย งามมาก แต่ขณะนี้ลบเลือนไปมากจนเกือบจะหาที่ติดดูไม่ค่อยได้ เป็นที่น่า เสียหายอย่างยิ่ง พระตำหนักนี้ชาวบ้านเรียกว่า โบสถ์เขียน หรือวิหารเขียน

จากเหตุการณ์ชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการ ประพันธ์โคลงขึ้น สะท้อนให้เห็นภาพในขณะนั้นหลายประการ ชั้นแรกเข้าใจว่า โคลงนี้จารึกติดไว้ที่พระพุทธรูปไสยาสน์ แต่แผ่นศิลาจารึกได้หายไป ต่อมา ในพ.ศ. 2460 จึงได้จารึกขึ้นใหม่

ข้อความในศิลาจารึกที่เกี่ยวกับ การพบหนังสือเก่าโคลงการชะลอ

พระพุทธไสยาสน์ และการจารึกโครงบนแผ่นศิลานั้น มีข้อความในศิลาจารึก
ดังนี้

“พระพุทธศาสนกาลล่วงแล้ว 2460 พรรษา ปีมะเส็ง พระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงทำศิลาจารึกนี้มาถวาย ประ-
ดิษฐานไว้ที่พระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมก ด้วยในรัชการที่ 5 พระเจ้าบรมวงศ์
เธอฯ ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มากับพระเจ้า
บรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรินทร์ ทอดพระเนตรเห็นรอยกรอบมีอยู่
ข้างพระนอนพระพุทธไสยาสน์ จึงทรงดำริกันว่า เดิมคงจะมีหนังสือเรื่อง
อะไรจารึกแผ่นศิลาติดไว้ตามที่ในพระอุโบสถ แต่แตกหายสูญไปเสีย
น่าเสียดายเรื่องที่จารึกอยู่ ต่อมาพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)
อุปราชมณฑลกรุงเก่าไปพบหนังสือเก่าเรื่องหนึ่ง เป็นโคลงพระราชนิพนธ์
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เรื่องชะลอพระพุทธไสยาสน์พระองค์นี้
ปรากฏในโคลงนั้นว่า เมื่อเป็นกรมพระราชวังบวรฯ ทรงแต่งถวายสมเด็จพระ
พระบรมเชษฐาธิราชจำนวนโคลง 69 บท พระยาโบราณราชธานินทร์คัด
สำเนาส่งมายังหอพระสมุดวชิรญาณพระเจ้าบรมวงศ์เธอทั้งสองพระองค์
ทรงพิเคราะห์เห็นว่าโคลงเรื่องนี้เองที่จารึกติดไว้ที่พระพุทธไสยาสน์ด้วย
จำนวนโคลง ถ้าจะเขียนในศิลาแผ่นเดียว พอได้กับขนาดกรอบที่ปรากฏอยู่
จึงทรงตั้งปณิธานด้วยกันว่า จะหาศิลาจารึกโคลงนั้นมาติดถวายไว้อย่างเดิม
แต่ยังหาศิลาไม่ได้ กรมพระสมมตอมรินทร์สิ้นพระชนม์ไปเสียก่อน บัดนี้
นายคลุเซอร์ ฝรั่งเศสชาติอิตาลีมีใจถวายศิลาขาวขนาดใหญ่แผ่นหนึ่งเพื่อ
การอันนี้ จึงได้โปรดให้จารึกโคลงส่งมาประดิษฐานไว้ตามปณิธาน ทรง
อุทิศส่วนกุศลถวายสนองพระเดชพระคุณ แต่สมเด็จพระปิยะมหาราช
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับทั้งกรมพระสมมตอมรินทร์
จึงเป็นปัจจัยให้ได้ทรงรับแลทรงอนุโมทนาตามสมควรแก่ผลานิสงส์นั้น
เทอญ”

ต่อจากนั้นก็เป็นโคลงชะลอพระพุทธไสยาสน์จำนวน 69 บท ซึ่ง
สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ทรงพระราชนิพนธ์ ได้จารึกในศิลาแผ่นเดียวกับ
จารึกข้อความข้างบนนี้ ขอคัดมาลงไว้ดังต่อไปนี้

1. พระผทมพนมโมกไม้ ยาวทวาทสบทสสถาน สถิตย์เสถียรจำเนียรนาน ประชาชนกลั่นกันไหว	ไพโรสาทน์ เทียบไว้ แนวฝั่ง สพรั่งพร้อมสลบสลอน
2. ตะวันลงตรงทิศทฤง เซาะฝั่งพังระหุรหาย ขุดเขื่อนเลื่อนทลมหลาย ผนังแยกแตกแต่น้ำ	แทงลาย รอดน้ำ ริมราก รูปราวปฏิมา
3. ประชุมสงฆ์ผจงเขื่อนขึ้น ดินถมรดมกระดานดัด รนามฝั่งผนังพืด กระดานเดาะเฉนาะขาดชั้น	หลายชนิด เกียดกัน ผืนยาก หลุดลุ่ยขจยขจาย
4. อธิการदानเดือดดิน มาสู่ภูธรสกล ถลางถวายเป็นชลผจญ เชิญป้องประคองไทยให้	รเหหน หม่นไหม้ พุทธรูป ผ่อนพันปฏิมาน
5. พระองค์ทรงเดชได้ ใสสุทธิอุดมบาน รับรองประคองการ จักกันอันตรายแก้	พังสาร ถ่องแท้ พุทธรูป เกิดน้ำทำเชิญ
6. จึงมีสิงหนาทอื่น สั่งเสนีพิริยชาญ เร่งคิดกิจการสมาน เล่น์กลล่นคดีให้	โองการ เชี่ยวชาญ เสนอนेत्र ผ่อนพันชลธาร

7. เสนาสามารถเชื้อ พระราชสงครามความ เคยคิดสัมฤทธิ์ตาม ให้แต่งตั้งแสดงการไว้	ชาญสนาม ชอบใช้ มามาก ท่าท้าวนเรสูร
8. เจาะฐานการจะเข้ขุด ไม้เรียบเปรียบปรุงกदान รององค์บรรจงสถาน ตโกลงตลอดรอดรับให้	ประคองคาน ทาบไว้ เทียบแทน เปล้าพื้นดินเดิม
9. คั่นคลองสองแห่งซ้ำ ดินรดมรดับการ ทำถนนทศญาณ รกชฎุสะกัตเดินตัน	สระสมาน ริบรัน ยุรยาตร มุงไม้ไพรคนอง
10. แถวถนนพลเพิ่มพ้อง น้ำตั้งจังการดับ กิริณีขี้เหยียบยับ เต็มตำจำแก้ให้	พุนรับ คิดไว้ ลงเล่า แน่นเนื้อเสมอสมาน
11. ตฤกไทรในเล่ห์ล้วน โกลงกลิ้งถึงสถาน ดินราบทาบกदानทาน คิดชอบประกอบกำแน้น	ขบวนการ เปรียบแป้น ชูช่วย หนักนั้นเสมอเบา
12. เสรีจการสารส่งซ้ำ ที่ประทับสลบสลอนหมาย สวนศรีชีปขาวราย สถานที่มิใช่ได้	ทูลถวาย หมูไม้ รุกชาติ ย่านเยื้องชลาละ

13. วันดีมีโชคเล่า พอพยุหสู่สถานอัน ตรวจไตร่ไพโรพลขันธ์ สำหรับจัดการให้	เสด็จปล้น แต่งไว้ ขนั้นขนั้น เลื่อนลั่นสกลไกร
14. พุทธวงษ์ทรงฤกษ์รู้ นิมิตรทิศใดถลัน สกุณสุนทรสรรพ นาที่มีสวัสดิได้	เรียนขยัน ล่องไว้ ท่ายถูก โชคเข้าศุภผล
15. พระสงฆ์ลงราชนพร้อง เชิญพระอุดมมาจร พลมานพ่านขจรชอน รื้อร้อนครธานต้น	ถวายพร จากหัน ชนชอก บริตเร้ารณผลาญ
16. เชือกใหญ่ใส่รอกร้อย ก้วานช่อชลอผันชั้น ลวดหนังรังพัลวัน ไห้โหมประโคมอึ้งอื้อ	เรียงกระสัน ยี้ดยื้อ พวนเพิ่ม ลากเล่าประโคมไป
17. สัญญาอาณัติพร้อม กลองรับตันตบึงการ ม้าพ้อพอประสานชาญ เสียงอัดอึ้งคึงอื้อ	ทุกสถาน เร่งรื้อ เชอญหยุด อาจร้องเป็นใจน
18. แปรผันขันธ์ยั้งเยื้อง ไกลนดาบบายขยายหา ยากนักสลักสนอมมา โรยรารอร่วมหรือ	ตรงตรา ขัดข้อง เทียมเที่ยง เร่งรันพลกระสัน

19. เชือกสายหลายเส้นลอด
รอกทรายกระจายกระสันหัน
เคียวชิงตะบึงตะบันตัน
มากมีพิริยพลสท้าน

พัลวัน
เกี่ยวกว่าน
โยงแย่ง
ท้าวแคว้นแดนพรหม

20. เสด็จลงทรงแย่งยื้อ
พุทธบุตรอุดมสนอง
พระองค์จ้านองปกอง
เสนีพิริยไพรีฟ้า

พวนทอง
หน่วงหน้า
รองรอด
ลากแล้วสรรเสริญ

21. สตรีมีเอนกชรั้อง
คับคั่งหวังแสวงผล
รอบร่วนอุลลวน
ท่ายส่งปลงใจสร้าง

เสียดสน
แบ่งบ้าง
ไสเสือก
เสพเนื่อนาสวรรค์

22. ชลอไปได้ตั้งไท้
ด้วยองค์อัคจักรพาพ
เคยดำรงองค์ประธาน
เรื่องรุ่งผดุงผดากำ

คณิงนาน
แจ่มเจ้า
พุทธรูป
ท้าวทองธรณี

23. เชิญพระปละไปปล่ผัน
มาใหม่ไกลสถานหมาย
เคียงวัดถัดถนนราย
โสมนาปราโมชเว้น

อันตราย
สิบเส้น
ริมป่า
หว่างไว้ไครมี

24. จอมภพลบโลกย์ล้ำ
แถลงสารการกิจใน
ชลอรัตนพิมานไชย
รณรงค์กาแก้ว

แดนไตร
ล่องแล้ว
พาลราช
เกิดครั้งอุษา

25. สมภารลานโลกย์ล้ำ เสมอมุนินทร์ชินศรี ให้สัตย์ประวัติปรีดี สิ่งของปกครองตามตั้ง	โลเก็ เสด็จยั้ง ปราโมช แต่งน้อมประนมถวาย
26. ประชาชนกล่นเกลื่อนห้อง สิ่งผสงผจงผแจงหมาย อัญปิตสุวรรณหมาย แหกขอมประนอมประนมได้	สนองถวาย หวังไหว ประมาณมาก ลากเนื่อนาสวรรค์
27. ถ้ามต่ำจำคิดได้ เสาคดกระหยดแยงปลาย อัญทับรดับรเดียนหลาย ขอนชั้นประจันพื้นไว้	เสมีรหมาย ขดได้ ขึ้นข่ม เสียดซ้ำประกาลอง
28. เสร็จชลอก่อแทนขึ้น รือเลือกเฟือกประดับ เสมอนิทริกจกลหลับ ราวฉานสท้านไม้	รองรับ ทับไว้ ลืมตื่น แยกย้ายสลายคง
29. ที่สุวรรณอันชอกช้า ปูนปั้นสรรพทลุตลาย แคะค้อยขจยขจายทราย อัญมุพลพั้งชื้อ	สล้าสลาย เร่งรือ โรยร่วง ชั่วช้าประดาเสีย
30. ชินศรีปรีดีเลื่องล้ำ สติตย์ไหนให้สถาวร วัตวาบราบราทร พลอยเรื่องประเทืองเป็ลื่องปั้น	ขจายจร แห่งหัน มานอยู่ เลิศล้ำจำเสมอ

31. วัดใกล้ในประเทศแคว้น ชำรุดทรุดโทรมสรรพ	แขวงขัน หักหัน ....
32. .... จำกระแหนระวางบาน ปจิตปจทรงแปลงป็น	.... ผจงบวก เลื่อนล้ำเสมอสมาน
33. อัฐชนผลชอบใช้ สุริวงษ์องค์กุมารพาล โฉมเฉลาเยาวมารการ คานแบกแสรกหิวห้อย	แสวงสาร หนุ่มน้อย แสวงหาบ แอรแน่พรุงพรั่ง
34. พระองค์ทรงโลกย์ล้ำ บำรุงผดุงศาสนยง แม่ชินศรีบตีองค์ จักแจ้งแสดงธรรมให้	สุริยวงษ์ ยิงไ้ คงอยู่ มากเนื้อในผล
35. มหาโพธิไตรดน้อยหนุ่ม อยู่ลอดดอทลมลง ภูวนัยไปปลงผจง ชลอปไปไม่ชอกช้า	ยรรยง เลื่อนน้ำ จริงรอด ชื่อพันอันตราย
36. พินารการก่อได้ ยาว่านสถานชิงไช พนักอิงพิงเพียงไสล ถานส่งผจงพุนพืน	เสมอใจ ชื่อขึ้น ไสยาสน์ แน่นเนื้อนูนเสมอ

7. วัดเก่าเอาสถิตยเข้า เป็นโบสถ์โทษแถลงปอง พระสงฆ์จำนงสนอง วินัยกิจประสิทธิ์สร้าง	เคียงสอง ล่องสำง เสนอนาค สืบเท่าดรธาร
38. ปราการสถานก่อกัน ริมรอบประกอบประสงค์ลง เสนอนองจำนงองค์ กลืนเกลาสาวคนธ์ให้	อจทรง ดอกไม้ พุทธรูป เฟื่องฟุ้งขายถวาย
39. การบุเรียนเสถียรสถิตยไว้ ก่ออิฐพิศดารการ อาศนพระชนมานบาล กำบุญสุนทรทั้ง	ในสถาน แต่งตั้ง ชนชาติ เทศพร้อมแสนเกษม
40. แถวถนนชนขึ้นช่วย หลังการจนารี่ เห็นสนุกนิสุขสานต์ปรีดี สอาดสอ่านสถานทุกชั้น	เกษมศรี วาดนั้น เปรมราชฎร์ ขึ้นเชื้อสนุกสนาน
41. หอระฆังตั้งแต่งไว้ คูหาปราภุสถาน พระสงฆ์ทรงธรรมสาร ในกิจสิทธิการร้อย	ทำสการ แน่น้อย แสวงโมกข์ สิ่งสร้างผดุงบุญ
42. คุชุดสุดเล่ห์เลี้ยว รอบราบปราบสถิตยเสถียร ที่สถานสอ่านสอาดเตียน ไผ่สลับระดंबरเดียรให้	วงเวียน ปลุกไม้ แลลิว ชอบชั้นพรพรรณราย

43. ยางใหญ่ไว้นอกนั้น สว่างไสวในวงวัด ขนุนขนันพิกุลถัด เรียงเรียบระเบียบชัดชั้น	เป็นชนิด เขตชั้น แถวหนึ่ง ม่วงไม้ในคู
44. ศิลาจารึกพื้น แรกเริ่มผเดิมผดุงการ สถิตยเสถียรจำเนียรนาน ในอนาคตยศยัง	พจมาลย์ แต่งตั้ง ปถมแทน อยู่เท่ากัลปา
45. ภัพผลลันลามล้า มั่นใจในเนาวรัตน์ สมบัติจักรพรรดิจัด บุญแบ่งแมลงลัดแล้ว	จักรวรรดิ โกฏแก้ว พูนเพิ่มก็ดี เลิศล้ำแสนเสนอ
46. พระองค์ยงยศเจ้า ทรงธรรมสรรพสุทธาน เสวยสวัสดิวัฑฒสถาน เรื่องรุ่งกรุงกระษัตริให้	จักรพาพ สืบไว้ พานเทียบ นบโน้มประนมถวาย
47. ขอพรพุทธรูปเรื่อง อันผจญพลมารดาล ขอจงภูดาธาร เรื่องฤทธิปลิดไปสแปล	จอมอารีย์ พ่ายแพ้ ทรงทวีป ปราบท้าวทุกสถาน
48. ขอพรพระพุทธรห้าม ห้ามชลาไสยไหล ขอจงองค์ภูวไนย ห้ามหายมลายล้าง	สมุทไทย ขาดค้าง ทุกทวีป นอกเนื้อในชั้น

49. ขอพรพุทธานุชาตโยง กรุณานรากร ขอจงดำรงนร ผดุงบำรุงภพชั้น	เจียรจร ใฝ่ฝัน นิจภาพ เกียรติยศสลายแสง
50. ขอพรพุทธานุชาตโยง ทรมานจุลจักรพรรดิ ขอจงเพิ่มพูนสวัสดิ ฤทธิคุณคุณภาพแผ้ว	จักรวรรดิ แก่นแก้ว บดีราช ผ่านพื้นสกลไกร
51. ขอพรพระสมาธิ สมบัติขัดฉวยการ ขอจงองค์บดีบาล ให้ได้อำมฤตยเนื้อ	ในสาร แก่นแก้ว ภูวโลกย์ เนื้อน้ำวไญยธรรม
52. ขอพรพระพุทธรูปเรื่อง ตฤกไตรในทวด็จ ขอจงทรงศักดิ์ค้ำ เสลขสลดสัจธรรมล้วน	รำพึง ถ่องถ้วน ในน่าน เลิศเนื้อในผล
53. ขอพรพระพุทธานุชาตโยง ห้ามสังสรรพอาธรรม ขอจงพระองค์ถลัน ห้ามหายขจายประทุษฐ์แล้ว	แก่นจันทร์ ผ่องแผ้ว เถลิงโลกย์ เฟื่องฟุ้งผดุงดี
54. ขอพรพุทธานุชาตโยง เจ็ดสภารสการเสมอหมาย ขอจงพระองค์ผลาย สัตตทิศประสิทธิจงได้	นำถวาย มุ่งไว้ สุขภาพ ลามล้ำนำสนอง

55. ขอพรพุทธภาคย์ให้
 อสุรินทรจินตยามา
 ขอจงองค์จักรา
 เกษมसानต์บานจิตตเข้า
 ไสยา
 ใฝ่ใฝ่า
 สุรภาพ
 คำคล้อยนิจการ
56. ขอพระปเจกเจ้า
 แลให้ไววุฒิสัทธา
 ขอจงพระองค์อิศ
 เรารุงบำรุงผดุงฟ้า
 แรงฤทธิ
 เสดกหล่า
 ศวรภาพ
 เฟื่องฟุ้งคองสวรรค
57. ขอพระเอารสสร้อย
 วิทยาปรกภูสุทธ
 ขอจงจรรโลงอด
 เรืองวิชาญการกำ
 สารีบุตร
 โลกย์ล้า
 ดุมเลิศ
 กิ่งเทียนเสมอสมาน
58. ขอพระอนรุทธเฉี้ยว
 ทิพนตรเดชไครทัด
 ขอจงองค์กษัตริย์
 เห็นแจ้งแห่งใดให้
 ชาญขงัด
 เทียบได้
 สนองเนตร
 รุ่งรุ่งเรืองเสมอ
59. ขอพระสิมพลิลล้า
 ภพไตรไครเสมอสมาน
 ขอจงจุฑาธาร
 สรรพบรรณาการให้
 ในสถาน
 เปரியบได้
 ธรณิศร์
 นอบน้อมประนมถวาย
60. ขอพระกัสสปสร้าง
 ทรวงุดงค์คองขันธ์
 ขอจงภูธรธาร
 ไวยศยงจงตั้ง
 แสนกัลป
 อยู่ยั้ง
 มิกราช
 ต่อเท้ากัลปา

61. ขอพรอุปคุตคฤนั้น วัสวัตตือสุริตาม ขอจงพระองค์ปราม ทุกนศร่ออนฤทธิเร้า	มารขาม กราบเกล้า หิริราช นอบน้อมสยบเสยง
62. ขอพระอุปถากไ้อ้ คลังธรรมสรรพสภสกล ขอจงจตุรภุชดล อเนกอนันต์สรสิทธิผู้	อานนท์ รวดรู้ แदनทวีป อื่นนั้นอย่าเสมอ
63. ขอพรภิกษุณิศหน้า วิไนยไกรสรสรรพ ขอจงทรงคุณันต์จรร บริสุทธิวุฒิไว้แล้ว	ทรงธรรม ผ่องแผ้ว โลกโลกย์ เลิศล้วนศุขสานต์
64. จงพระแรมโรคร้าง จงพระจำเริญชนม์ จงพระเสวยศุขผล จงพระไทยไคลคัล้อย	ในสกันธ์ กวาร์้อย เพียรเพิ่ม คลาศพร้อมพงษ์พันธ์
65. เดชะพระพุทให้ เดชะพระธรรมผจญ เดชะพระสงฆ์ดล เดชะพระตะบะบุญมลิ	สถาผล บาปนี้ แदनมารค หลีกร้ายขยายหนี
66. ขอจงทรงเดชได้ ขอจงจำนงหา ขอจงดำรงอา ขอจงได้ในเนื้อ	ไอยรา แก่นเกื้อ รามรอด ยอดเยี่ยมไญยธรรม

67. จงพระทรงโลกย์ล้ำ จงจำเรียมุขยง จงเรื่องรุ่งฤทธิรงค์ จงสิ่งใดได้ด้วย	สุริวงษ์ อยาม้วย ราญราย เดชพร้อมพรถวาย
68. สิ่งประสงค์จะได้ตั้ง เสรีจสรพ์พรรณอันแสดง เสวยสวัสดิวัฑฒแฉง จงพระไทยไคลแคล้ว	โดยแสวง ผ่องแผ้ว คุณเลิศ คลาดร้ายขจายเสีย
69. อนุชาข้าแกล้วยกล่าว เพี้ยญชลคลาดบาทคล้ายหลาย ผิดอรรถขจัดขจายปลาย แม้พลาดประมาทประมาณยัง	กลอนถวาย แห่งพลัง สลายสล้ำ โทษร้ายขจายเสีย

ตะเลงพ่าย พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ
ปรมานุชิต ได้กล่าวถึงตอนสมเด็จพระนเรศวรยกทัพและทรงพระสุบิน
คัดลอกหนังสืออ่านกวีนิพนธ์ของกระทรวงศึกษาธิการดังนี้

ร้าย

187. กษณะนั้นนเรนทร์^๑ให้ ฐให้โหรหามหุติฤกษ์ ซึ่งจะเบิกพยุหบาตรา
จึงพระโหรารู้โคลก หลวงญาณโยคโลกทวีป ธิบค่านวณทำนาย ถวาย
พยากรณ์แก่ไท ท้าวได้จัดตรงคโชค อาจปราบโลกลาญรงค์ เชิญบาทบงส์
เสด็จคลา จากอโยธยายามเช้า เข้าวิวารมหันต์ วันสิบเอ็ดขึ้นค่ำ ย่ำรุ่งสอง
นาฬิกา เศษสังขยาห้าบาท ในบุษยามาสดฤชณี ศรีสวัสดิฤกษ์อุดม บรม
นรินทร์ดาสดับ ฐให้ตรวจทัพเตรียมพล โดยชลมารคพยุห์ สู้ตำบลปาก
โมก ครั้นณวันโชควันยาม พยุหสงครามเขตรวจ ทุกหมู่หมวดสรรพเสร็จ
จึงสมเด็จพระภูนาถ กับบรมราชอนุชา ฐก็สงครามเสาวรภัย ทรลบลุคนธกำจร
ทรงบวรวิภูษา รัตพัสดราตรูเนตร ชายแครงเทศเถือกพร้อย ชายไหวห้อย
เห็นเพรา พิศสนับเพลายรรยง ฉลองพระองค์แลเลิศ ทับทรวงเพชรพราย
พริ้ง สะอิ่งรัตนไพฑูรย์ แก้วเกยรสวมหัตถ์ แสงนพรัตน์มลังเมลิ้อง เรื่อง
ธำมรงค์รุ่งร่วง ช่างพรพรเหาก้ำแก้ว แพร้วพรายนี้อัษฎางค์ พलगสอง
กษัตริย์สวมทรง อลงกตกาญจนมกุฏ แสงเพชรผุดพุ่งแพร้ว แก้วแก้วกอบ
แกมมาศ นาดกรกรายทนายธนู ดุสองเจ้าจอมสยาม แจกลักษมณ์รามรอนราพณ์
ปราบอเรนทร์ทุกตัว พलगบพิตรโทท้าว ท่านเยื้องยังฉนวน น่านา

โคลง 4

188. มหิศวรสองราชเจ้า	จักรพาล
เถลิงสมุทรพิมาน	มาศย้อม
แจกไพชยนต์สถาน	ทิพยอาสน์ อินทร์เอย
แก้วก่องทองเถือกพร้อย	เพชรพร้อยพรายแสง

189. เสด็จแสดงยศยิ่งหล้า
องค์อติศวรรไท
ทรงศรีสมรรถชัย
เถลิงพระเกียรติอะคร้าว
190. ภูธรวรรณชน้อง
เถลิงชโลทกยาน
ไกรสร मुखพิมาน
เรื่องมณีนพล้า
191. นาวิรวรวิหคตั้ง
ชัยสุพรรณหงส์พิมาน
ทรงพระวิชัยชาญ
เพราะพระชาญชเยศแผ้ว
192. เป็นมหาธวัชปกป้อง
น่านเรนทรไคล
กบิรุชโบกบายไบ
ห้ามอมิตรหมุ่ร้าย
193. พึงพิศไพโรจน์ด้วย
บังแทรกสุริยสายชุม
กลิ้งกลดบดบังจุม
จามเรศร่าเพยแผ้ว
194. ดาษโคมเวหาสห้อง
ประดับรัตนาวาชัย
ทั้งสามศุภพิไล
เพ็ญพระยศเจ้าหล้า
- ลือไตร ภาพแฮ
พีท้าว
ชาญชื่อ เรือนา
โลกล้วนถวายกร
- นฤบาล
ย่องน้ำ
มีชื่อ เรือนา
เลิศแล้วหลากศรี
- ต่อฉาน ชื่อแฮ
มาศแพรว
ชัยชื่อ พระนา
แพกพันภัยเข็ญ
- ปวงภัย โพนนา
เคลื่อนคล้าย
บังทัพ ท่านแฮ
อย่ารำโรมถึง
- อภิรม
ฉัตรแพรว
พลผ่าน ภพนา
ผองพื้นแผ่นโพยม
- หาวไสว
เฉิดฟ้า
แลเลิศ แล้วแฮ
โลกเพียงพิศวง

195. ยรรยงพยุหบาตรเบื่อง ทั่วทุกนายทุกมูล มวลมาตย์ราชินิกุล เลือกถกกลกูปกั้ง	เรือขุน เตรียมตั้ง เคียงคู่ กั้นแฮ พรางแพรวดาวเดือน
196. เกลื่อนกลาดดาษตั้งเรียบ เรือพระครุฑภุชเคนทร์ เรือเศียรสัตรีเพียบเพญ คุมคู่คอยเสด็จแคล้ว	เรือเขน เขนแก้ว ธารถิ่น เคลื่อนคล้ายคล้ายชบวน
197. ครั้นควรวพิชัยฤกษ์พร้อม โหรคระหิมหม่องชัย พฤตมิพราหมณ์พรอกมนตร์ไสย แตรตรลบเสียงซ้อง	เพรียงสมัย กีกก้อง สังข์เป่า ถวายนา แซ่ชั้นบรรสาน
198. สำนานสนั่นเอื้อ โพนพาทย์เกรีรัน เสียงหม่องแข่งขานกัน สระทกสระเทือนภูวพื้น	เอิกอรร ฦพแฮ ครั้นครั้น ตามหมวด หมู่นา แผ่นเพียงห้วนไหว
199. ไพลือกแหล่งหล้าลั่น เสียงอัคนีศรตึง พลหาญฮึกโห่ฮึง ตระหนกทุกทวยธเรศหน้า	ลือถึง สรวงฤา ตื่นฟ้า เอิกโลก แล้วแฮ เผือดแผ้วพังขวัญ

ร้าย

200. พลันขยายพยุหบาตรา คลาเข้าไซลอนทวาเรศ สงฆ์สวดชเยศ
พุทธมนตร์ ปราบประชลเฉลิมทัพ ตามตำรับราชรณยุทธ์ ไบกกบี่รัฐคลาพล

ยลนาवादาดาศ คุสุระพราศสระพรั้ง คังคับขอบคงคา แลมเหาพาร์พันลึก
 อธิกห้องแถวธาร ถับถึงสถานปากโมก จึงพระจอมโลกลือเดช เสด็จเถลิง
 นิเวศวังทาง พลางธให้ตรวจเตรียมพล โดยสถลพยุหบาตร บอกพระราช
 กำหนด กฎแก่ขุนทัพขุนพล จักยกพหลยาตรา ในเวลาล่วงค้ำ ย่ำสิบเอ็ดสาม
 บาท ครั้นเข้าราชตรีสมัย ภูวไนยตรีสตรีกาฬ ซึ่งจะรอนราญอริราช ด้วย
 ภิมุขมาตยากร จนจันทรลับเลื่อน เคลื่อนเข้าตติยาม เจ้าจอมสยามไสยาสน์
 เหนือบรมอาสน์ก่อแก้ว คล้ายคล้ายสิบทุ่มแคล้ว ท่านเคลิ้มหลับฝัน ใฝ่หา

โคลง 4

201. เทวัญแสดงเหตุให้ เห็นกระแสสาคร ไหลลบนวดอน พระแต่เฟ่งภาพัน	สังหร เห็นแฮ หลังลัน แดนตก ทิศนา ที่น้ำนองสาย
202. พระกรายกรย่างเยื้อง ลุมหาวารี พอพานพะกุ่มกิลล์ โถมปะทะเจ้าข้าง	จวลี เรียวกว้าง หนึ่งใหญ่ ไสร์นา จักเคี้ยวขบองค์
203. พระทรงแสงดาบแก้ว โถมประจัญพันพอน ต่างฤทธิ์ต่างรบรอน สระท่านทุกถิ่นท่าถ้า	กับกร เฟื่องน้ำ ราญชีพ กันแฮ ท่งห้องชลธิ
204. นฤบดีโถมถีบสู้ พอนฟาดสูงสูมาร สายสินธุ์ซึ่งนองพนานต์ พระเร่งปรีดาด้วย	ศึกธาร มอดม้วย หายเหือด แห่งแฮ แผด็จเสียนเค็กกษัย

205. ทันใดดิลกเจ้า
สร้างพทมถวิลฝัน
พระหาพระโหรปล้น
เร็วเร่งท่ายโดยกระทำ
206. พระโหรเห็นแจ้งจบ
ถวายนพากรณ์ทูล
สุบินบดินทร์สุร
หากเทพสังหรให้
207. นุสนธิ์ซึ่งน่านน้ำ
หนปัจฉิมทิตา
คือทัพอริรา
สมดังลักษณณ์ฝันให้
208. เหตุแสดงแห่งราชป้อง
ได้แก่อุปราชา
สงครามซึ่งเสด็จครา
แท้จักถึงยุทส์สู
209. ผจญอริราชด้วย
ซึ่งพระเดโชชนะ
คือองค์อมิตรพระ
เพราะพระหัตถ์หากห้า
210. เบื้องบรมขัตติย์ท่องท่อง
พระจักไล่ลุยลาญ
ริปูบรอรานู
พระจักชาญชเยศได้
- จอมถวัลย์
ห่อนรู้
พลงบอก ฝันนา
ที่ถ้อยตุแถลง
- ในมูล ฝันแฮ
แต่ให้
ฝันไฟ นั้นฤ
ธราชรู้เป็นกล
- นองพนา สกนธ์เฮย
ท่อมไซร์
มัญห่มุ นีนานา
ชเวศนั้นอย่าแห่ง
- ภัยชลา
เชษฐผู้
นี้ใหญ่ หลวงแฮ
ศึกข้างสองชน
- เดชะ
ศึกน้ำ
จักมอด เมื่อเฮย
หันด้วยขอคม
- แถวธาร
ศึกไสร์
ฤทธิ์ราช เลยพ้อ
ตั้งท้าวไฟฝัน

โคลง 2

211. ครั้นบดินทร์ดาลได้ ธิดาชแค้นพูนเกษม	สดับพยากรณ์ให้
212. เปรมปรีดีปราโมทย์แท้ กล่าวต้องตามฝัน	เพราะพระโอรหากแท้
213. พระพลันทรงเครื่องต้น แหล่งหล้าควรม	งามประเสริฐเลิศล้ำ ชื่นนา
214. สมเด็จจอนุชน้องแก้ว เพริศพร้อมเพราตา	ทรงสุภาภรณ์แพรว ยิ่งแฮ

มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ทานกัณฑ์ เกี่ยวข้องกับป่าโมก
คือ กล่าวกันว่ากวีผู้แต่งเรื่องนี้อยู่ที่วัดถนน ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา
ฝั่งตะวันตกในท้องที่บ้านเลน ตำบลโผงเผง อำเภอป่าโมกห่างจากที่ว่าการ
อำเภอป่าโมกลงไปทางใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร

วัดถนนนี้ เป็นวัดที่ปรากฏว่า มหาชาติกลอนเทศน์ร้ายยาว มหา
เวสสันดรชาดก กัณฑ์ทานกัณฑ์ซึ่งเป็นกัณฑ์ที่ 3 และแต่งเมื่อ พ.ศ.2358
ในแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
เป็นสำนวนของสำนักวัดถนน แต่ไม่ปรากฏนามท่านผู้รจนานำ สำนักวัดถนน
นี้มีผู้เล่าว่าเป็น วัดถนนที่ตำบลโผงเผงนี้เอง และท่านผู้รจนาคือพระภิกษุทอง
อยู่หรือหลวงพ่อเฒ่าทองอยู่ นอกจากท่านจะรจนามหาชาติกลอนเทศน์ร้าย
ยาวกัณฑ์ทานกัณฑ์แล้ว ยังรจนาบททำขวัญนาคเฉลยศักดิ์ (ฉบับพิมพ์หอ
สมุด พ.ศ.2461) และอื่น ๆ ไร่อีกมาก สำหรับประวัติของท่านนั้นก็มีผู้เล่า
อีกว่าท่านได้รับความลำบากมาก เพราะท่านมีชีวิตรอยู่ในสมัยอยุธยาตอน
เสียแก่พม่าด้วย และท่านได้อยู่ที่วัดถนนนี้จนมรณภาพ

โอวาทบางตอน

ของ

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท)

ท่านทั้งหลายได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลานาน เคยได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับธรรมในพระพุทธศาสนาจากครูบาอาจารย์มาก ซึ่งบางท่านก็สอนอย่างพิสดารกว้างเกินไปจนไม่ทราบว่าจะกำหนดเอาไปปฏิบัติได้อย่างไร บางท่านก็สอนลัดเกินไป จนผู้ฟังยากที่จะเข้าใจเพราะว่ากันตามตำรา บางท่านก็สอนพอปานกลาง ไม่กว้างและไม่ลัด เหมาะที่จะนำไปปฏิบัติจนตัวเองได้รับประโยชน์จากธรรมนั้น ๆ พอสมควร อาตมาจึงใคร่อยากจะเสนอข้อคิดและปฏิบัติ ซึ่งเคยดำเนินมาและได้แนะนำศิษย์ทั้งหลายอยู่เป็นประจำ ให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ บางทีอาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจอยู่บ้างก็อาจจะเป็นได้

ผู้จะเข้าถึงพุทธธรรม ผู้ที่จะเข้าถึงพุทธธรรมนั้นเบื้องต้นจะต้องทำตนให้เป็นคนมีความซื่อสัตย์สุจริตอยู่เป็นประจำ และเข้าใจความหมายของคำว่าพุทธธรรมต่อไปว่า

ก. **พุทธะ** หมายถึงท่านผู้รู้ตามเป็นจริง จนมีความสะอาด สว่าง สงบ สว่างในใจ

ข. **ธรรม** หมายถึงตัวการความสะอาด สงบ สว่าง ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้นผู้ที่เข้าถึงพุทธธรรม ก็คือ คนเข้าถึงศีล สมาธิ ปัญญา นี้เอง

การเดินทางเข้าถึงพุทธธรรม ตามธรรมดาการที่บุคคลจะไปถึงบ้านถึงเรือนได้นั้น มิใช่บุคคลที่มัวนอนคิดเอา เขาเองจะต้องลงมือเดินทางด้วยตนเองและเดินทางให้ถูกทางด้วยตนเองด้วย จึงจะมีความสะดวกและถึงที่หมายได้ หากเดินผิดทางเขาจะได้รับการอุปสรรค เช่น พบขวากหนามเป็นต้น

และยังไกลที่หมายออกไปทุกที หรือบางทีอาจจะได้รับอันตรายระหว่างทาง ไม่มีวันที่จะเข้าถึงบ้านได้ เมื่อเดินไปถึงบ้านแล้วจะต้องขึ้นอยู่อาศัย พักผ่อน หลับนอนเป็นที่สบายทั้งกายและใจ จึงจะเรียกว่าคนถึงบ้านหรือผ่านบ้าน ไปเฉย ๆ คนเดินทางผู้นั้นจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลยจากการเดินทางของเขา ข้อนี้ฉันใด การเดินทางเข้าถึงพุทธธรรมก็เหมือนกัน ทุก ๆ คนจะต้องออกเดินทางด้วยตนเอง ไม่มีการเดินแทนกัน และต้องเดินไปตามทางแห่งศีล สมาธิ ปัญญา จนถึงซึ่งที่หมายได้รับความสะอาด สงบ สว่าง นับว่าเป็น ประโยชน์เหลือหลายแก่ผู้เดินทางเอง แต่ถ้าหากผู้ใดมัวแต่อ่านตำรา กางแผนที่ ออกคูดูอยู่ตั้งร้อยปีร้อยชาติ ผู้นั้นไม่สามารถไปถึงที่หมายได้เลย เขาจะ เสียเวลาไปเปล่า ๆ ปล่อยประโยชน์ที่ตนจะได้รับให้ผ่านเลยไป ครูบาอาจารย์ เป็นผู้บอกให้เท่านั้น เราทั้งหลายได้ฟังแล้วจะเดินหรือไม่เดิน และจะ ได้รับผลมากน้อยเพียงใดมันเป็นเรื่องเฉพาะตน อีกอย่างหนึ่งเปรียบเทียบเหมือน หมอยาเย็นขวดยาให้คนไข้ ข้างนอกขวดเขาเขียนบอกสรรพคุณของยาไว้ว่า แก่โรคชนิดนั้น ๆ ส่วนตัวยาก็โรคนั้นอยู่ข้างในขวด ที่คนไข้มัวอ่านสรรพ- คุณของยาที่ติดไว้ข้างนอกขวด อ่านไปตั้งร้อยครั้งพันครั้ง คนไข้ผู้นั้นจะต้อง ตายเปล่าโดยไม่ได้รับประโยชน์จากตัวยานั้นเลย และเขาจะมาร้องตีโพยตีพายว่าหมอไม่ดี ยาไม่มีสรรพคุณ แก่โรคอะไรก็ไม่ได้ เขาจึงเห็นว่ายาที่ หมอให้ไว้ไม่มีประโยชน์อะไร ทั้ง ๆ ที่ตัวเองไม่เคยเปิดจุกขวดรินยาออก กินเลย เพราะมัวแต่ไปติดใจอ่านฉลากยาซึ่งติดอยู่ข้างขวดเสียจนเพลิด แต่ถ้าหากเขาเชื่อหมอ จะอ่านฉลากครั้งเดียวหรือไม่อ่านก็ได้ แต่ลงมือกิน ยาตามคำสั่งของหมอ ถ้าคนไข้เป็นน้อยเขาก็หายจากโรค แต่ถ้าหากเป็นมาก อาการของโรคก็จะทุเลาลง และถ้าหากกินบ่อย ๆ โรคก็จะหายไปเอง ที่ ต้องกินยามากและบ่อยครั้งก็เพราะโรคเรานั้นมากเรื่องนี้เป็นธรรมดาเหลือ เกิน ดังนั้นท่านผู้อ่านจงใช้สติปัญญาพิจารณาให้ละเอียดจริง ๆ จึงจะเข้าใจดี

พวกแพทย์พวกหมอเขาปรุงยาปราบโรคทางกายจะเรียกว่าสรีระ โอสถก็ได้ ส่วนธรรมของพระพุทธเจ้านั้นใช้ปราบโรคทางใจ เรียกว่าธรรม โอสถ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงเป็นแพทย์ผู้ปราบโรคทางใจที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

ในโลก โรคทางใจเป็นได้ไวและเป็นได้ทุกคนไม่เว้นเลย เมื่อท่านรู้ว่าท่านเป็นไข้ใจ จะไม่ใช่ธรรมโอสภรักษาบ้างดอกหรือ พิจารณาเหตุเกิดการเดินทางเข้าถึงพุทธธรรมมิใช่เดินด้วยกาย แต่ต้องเดินด้วยใจจึงจะเข้าถึงได้ ได้แบ่งผู้เดินทางออกเป็น 3 ชั้น คือ

ก. ชั้นต่ำ ได้แก่ผู้รู้จักปฏิญาณตนเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่ง อาศัยตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งสอนด้วยดี ละทิ้งประเพณีทิ้งมงาย และเชื่องมงคลตื่นข่าว จะเชื่ออะไรต้องพิจารณาเหตุผลเสียก่อน คนพวกนี้เรียกว่า สาธุชน

ข. ชั้นกลาง หมายถึงผู้ปฏิบัติจนเชื่อต่อพระรัตนตรัยอย่างแน่นแฟ้น ไม่เสื่อมคลาย รู้เท่าทันสังขาร พยายามสลະความยึดมั่นถือมั่นให้น้อยลง มีจิตเข้าถึงธรรมสูงขึ้นเป็นขั้น ๆ ท่านเหล่านี้เรียกว่า พระอริยบุคคล คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี

ค. ชั้นสูง ได้แก่ผู้ปฏิบัติจนกาย วาจา ใจ เป็นพุทธะ เป็นผู้พ้นจากโลก อยู่เหนือโลก หมดความยึดถืออย่างสิ้นเชิง เรียกว่า พระอรหันต์ ซึ่งเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุด

การทำตนให้เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ศีลนั้นคือระเบียบควบคุมรักษา กาย วาจาให้เรียบร้อยว่าโดยประเพณีทั้งของชาวบ้านและของนักบวช แต่เมื่อกล่าวโดยรวบยอดแล้วมีอย่างเดียว คือ เจตนา ในเมื่อเรามีสติระลึกได้ อยู่เสมอ เพื่อควบคุมใจให้รู้จักละอายต่อการทำชั่วเสียหาย และรู้สึกตัว กลัวผลของความชั่วจะตามมา พยายามรักษาใจให้อยู่ในแนวทางแห่งการปฏิบัติถูกต้องที่ควรเป็นศีลอย่างดีอยู่แล้ว ตามธรรมดาเมื่อเราใช้เสื้อผ้าที่สกปรกและตัวเองก็สกปรกยอมทำให้จิตใจอึดอัดไม่สบาย แต่ถ้าหากเรารู้จักรักษาความสะอาดทั้งร่างกายและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มยอมทำให้จิตใจผ่องใส เบิกบาน ดังนั้น เมื่อศีลไม่บริสุทธิ์เพราะกาย วาจาสกปรก ก็เป็นผลให้จิตใจเศร้าหมองขัดต่อการปฏิบัติธรรม และเป็นเครื่องกั้นใจมิให้บรรลุถึงจุดหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจที่ได้รับการฝึกมาดีหรือไม่เท่านั้น เพราะใจเป็นผู้สั่งให้พูดให้ทำ ฉะนั้นเราจึงต้องมีการฝึกจิตใจต่อไป

การฝึกสมาธิ การฝึกสมาธิก็คือ การฝึกจิตของเราให้ตั้งมั่นและมีความสงบ เพราะตามปกติจิตนี้เป็นธรรมชาติดิ้นรน กวัดแกว่ง ห้ามได้ยาก รักษาได้ยาก ชอบไหลไปตามอารมณ์ต่ำ ๆ เหมือนน้ำชอบไหลสู่ที่ลุ่มเสมอ พวกเกษตรกรเขารู้จักกั้นน้ำไว้ทำประโยชน์ในการเพาะปลูกต่าง ๆ มนุษย์เรามีความฉลาดรู้จักเก็บรักษาน้ำ เช่น กั้นฝาย ทำทำนบ ทำชลประทาน เหล่านี้ ก็ล้วนแต่กั้นน้ำไว้ทำประโยชน์ทั้งนั้น พลังงานไฟฟ้าที่ให้ความสว่างและใช้ทำประโยชน์อื่น ๆ ก็ยังอาศัยน้ำที่คนเรารู้จักกั้นไว้นี้เอง ไม่ปล่อยให้มันไหลลงที่ลุ่มเสียหมด ดังนั้นจิตใจที่มีการกั้นการฝึกที่ดีอยู่ให้ประโยชน์อย่างมหาศาลเช่นกัน ดังพระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตที่ฝึกดีแล้ว นำความสุขมาให้ การฝึกจิตให้ดีย่อมสำเร็จประโยชน์” ดังนี้เป็นต้น เราสังเกตดูแต่สัตว์พาหนะ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ก่อนที่เราจะเอาใช้งาน ต้องฝึกเสียก่อน เมื่อฝึกดีแล้วเราจึงได้อาศัยแรงงานมันทำประโยชน์นานาประการ ท่านทั้งหลายก็ทราบแล้ว จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมมีคุณค่ามากมายกว่ากันหลายเท่า ดูแต่พระพุทธองค์และพระอริยสาวกได้เปลี่ยนภาวะจากปุถุชนมาเป็นพระอริยบุคคลจนเป็นที่กราบไหว้ของคนทั่วไป และท่านยังได้ทำประโยชน์อย่างกว้างขวางเหลือประมาณ ที่เรา ๆ จะกำหนด เพราะพระองค์และสาวกได้ผ่านการฝึกจิตมาด้วยดีแล้วทั้งนั้น จิตที่เราฝึกดีแล้วย่อมเป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพทุกอย่าง ยังเป็นทางให้รู้จักทำงานด้วยความรอบคอบไม่เป็นคนหุนหันพลันแล่นทำให้ตนเองมีเหตุผล และได้รับความสุขตามสมควรแก่ฐานะ

การฝึกจิตมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน แต่วิธีที่เห็นว่ามีประโยชน์และเหมาะสมที่สุดใช้ได้กับบุคคลทั่วไปวิธีนั้นเรียกว่า “อานาปานสติภาวนา” คือ มีสติจับอยู่ที่ลมหายใจเข้าและหายใจออก ที่สำนักนี้ให้กำหนดลมที่ปลายจมูกโดยภาวนาว่าพุทโธ ในเวลาเดินทางจงกรมและนั่งสมาธิก็ภาวนาบทนี้ จะใช้บทอื่นหรือจะกำหนดเพียงการเข้าออกของลมก็ได้ แล้วแต่สะดวก ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า พยายามกำหนดลมเข้าออกให้ทันเท่านั้น การเจริญภาวนาบทนี้จะต้องทำติดต่อกันไปเรื่อย ๆ จึงจะได้ผล ไม่ใช่ทำครั้งหนึ่งแล้วหยุดไป

ตั้งอาทิตย์ สองอาทิตย์ หรือตั้งเดือนจึงทำอีก อย่างนี้ไม่ได้ผล พระพุทธองค์
ตรัสสอนว่า ภาวิตา พหุสีกตา อบรมกระทำให้มาก คือ ทำบ่อย ๆ ติดต่อกันไป
โดยการฝึกจิตใหม่ ๆ เพื่อให้ได้ผล ควรเลือกหาที่สงบไม่มีคนพลุกพล่าน
เช่น ในสวนหลังบ้าน หรือต้นไม้ที่มีร่มเงาดี ๆ แต่ถ้าเป็นนักบวชควรแสวงหา
เรือนว่าง (กระท่อม) โคนไม้, ป่า, ป่าช้า, ถ้ำ, ตามภูเขา เป็นที่บำเพ็ญ
เหมาะที่สุด เราจะอยู่ที่ใดก็ตาม ใช้สติกำหนดลมหายใจอย่างเดียว แม้จิตใจ
จะคิดไปเรื่องอื่นก็พยายามดึงกลับมา ทั้งเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด โดยไม่พยายาม
คิดถึงมัน รู้ให้ทันกับความคิดนั้น ๆ เมื่อทำเข้าบ่อย ๆ จิตจะสงบลงเรื่อย ๆ
เมื่อจิตสงบตั้งมั่นแล้วถอยจิตนั้นมาพิจารณาร่างกาย ร่างกายคือ ชั้น 5 ได้แก่
รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้เห็นเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
หาตัวตนไม่ได้ มีแต่ธรรมชาติ ไหลไปตามเหตุ ตามปัจจัยเท่านั้น สิ่งทั้งปวง
ตกอยู่ในลักษณะที่เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งนี้ ความยึดมั่นต่าง ๆ
จะน้อยลง ๆ เพราะเรารู้เท่าทันมัน เรียกว่า เกิดปัญญา ขึ้น

ปัญญาเกิด เมื่อเราใช้จิตที่ฝึกดีแล้วพิจารณารูปนามอยู่อย่างนี้
ให้รู้แจ้งแน่ชัดว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ปัญญาเท่าทันสภาพ
ความเป็นจริงของสังขาร ก็เกิดเป็นเหตุให้เราไม่ยึดถือหรือหลงไหล เมื่อ
เราได้อะไรมากก็มีสติ ไม่ดีใจจนเกินไป เมื่อของสูญหายไปก็ไม่เสียใจจน
เกิดทุกข์เวทนาเพราะรู้เท่าทัน เมื่อประสบความเจ็บไข้หรือได้รับทุกข์อื่น ๆ
ก็มีการยับยั้งใจ เพราะอาศัยจิตที่ฝึกมาดีแล้ว เรียกว่า มีที่พึ่งทางใจเป็นอย่างดี
สิ่งเหล่านี้เรียกได้ว่า เกิดปัญญาเท่าทันตามความเป็นจริง ที่จะเกิดปัญญา
เพราะมีสมาธิ สมาธิจะเกิดเพราะมีศีล มันเกี่ยวโยงกันอยู่อย่างนี้ ไม่อาจ
แยกออกจากกันได้

สรุปได้ความดังนี้ อาการบังคับตัวเองให้กำหนดลมหายใจข้อนี้
เป็นศีล การกำหนดลมหายใจได้และติดต่อกันไปจนจิตสงบข้อนี้เรียกว่า
สมาธิ การพิจารณากำหนดรู้ลมหายใจว่าไม่เที่ยง ทนได้ยาก มิใช่ตัวตนแล้ว
รู้การปล่อยวาง ข้อนี้เรียกว่าปัญญา การทำอานาปานสติภาวนาจึงกล่าวได้ว่า
เป็นการบำเพ็ญทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ไปพร้อมกัน และเมื่อทำศีล สมาธิ

ปัญญา ให้ครบก็เชื่อว่าได้เดินทางตามมรรคมืองค์แปด ที่พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นทางสายเอก ประเสริฐกว่าทางทั้งหมด เพราะจะเป็นการเดินทางเข้าถึง พระนิพพาน เมื่อเราทำตามทีกล่าวนานี้ เชื่อว่าเป็นการเข้าถึงพุทธธรรม อย่างถูกต้องที่สุด

ผลจากการปฏิบัติ เมื่อเราปฏิบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ย่อมมีผลปรากฏตามระดับจิตของผู้ปฏิบัติ นั้น ๆ ซึ่งแบ่งเป็น 3 พวก ดังต่อไปนี้

ก. สำหรับสามัญชนผู้ปฏิบัติตาม ย่อมทำให้เกิดความเชื่อในคุณพระรัตนตรัย ถือเอาเป็นที่พึ่งได้ ทั้งเชื่อตามผลกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จะทำให้ผู้นั้นมีความสุขความเจริญยิ่งขึ้น เปรียบเหมือนได้กินขนมที่มีรสหวาน

ข. สำหรับพระอริยบุคคลชั้นต่ำ ย่อมมีความเชื่อในคุณพระรัตนตรัย แน่นแฟ้นไม่เสื่อมคลาย เป็นผู้ที่มีจิตใจผ่องใส ดิ่งสู่นิพพาน เปรียบเหมือนคนได้กินของหวาน ซึ่งมีทั้งรสหวานและมัน

ค. สำหรับท่านผู้ได้บรรลุอรหัตต์ ย่อมมีความหลุดพ้นจากห้วงทุกข์ทั้งปวง เพราะเป็นพุทธะแล้ว พ้นจากโลก อยู่จบพรหมจรรย์ เปรียบเหมือนได้กินของหวาน ที่มีทั้งรสหวาน มัน และหอม

เราท่านทั้งหลายได้มีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา เป็นการยากแท้ที่สัตว์หลายล้านตัวไม่มีโอกาสอย่างเรา จงอย่าประมาท รีบสร้างบารมีให้แก่ตนด้วยการทำดีทั้งขั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง อย่าปล่อยให้เวลาเสียไปโดยเปล่าปราศจากประโยชน์เลย

ฉะนั้นควรจะทำตนให้เข้าถึงพุทธธรรมเสียแต่วันนี้ขอฝากภาษิตว่า
“เที่ยวทางเวียงเหิงนานมันสิคำ
เมาน่าต่าบักหว้ามันสิซำคำทาง”

“มรรค ผล ไม่พินสมย์”

บรรณานุกรม

คณิตา เลขะกุล “มหกรรมยมน้ำหลากที่ป่าโมก” อ.ส.ท. 16:4 (พ.ย. 2518)
หน้า 22-25

เฉลิม สุขะเกษม “วัดป่าโมกและโคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์” สยาม
ทหาร ปีที่ 4 เล่มที่ 7 (มิถุนายน 2508) หน้า 53-58

ชาวอ่างทอง, สมาคม **อนุสรณ์ราตรีดอกแก้ว** พระนคร, ร.พ.มิตรสยาม
2510

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ กรมพระยา **ไทยรบพม่า** พระนคร, ศิลปา
บรรณาคาร, 2514

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ กรมพระยา. **สมเด็จพระปราชญ์ในรัชกาล
ที่ 5** พิมพ์ครั้งที่ 19

โรงพิมพ์พระจันทร์, 2514 ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายทิพย์ นรพัลลภ
ทองคำ อ่อนทับทิม และเสงี่ยม คงตระกูล, **คำให้การผู้เฒ่าชาวบ้าน
เล่นเรื่องท่านวัดถนน**, พระนคร, โรงพิมพ์เจริญชัย, 2494

เทียม นาคขาว **ประวัติพระพุทธรูปไสยาสน์ วัดป่าโมก**, ธนบุรี, โรงพิมพ์
ประยูรวงศ์ 2517

น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง) “**ไปดูพระนอนที่อ่างทอง**” วารสารรถไฟ ปีที่ 13
ฉบับที่ 10 (ธันวาคม 2511) หน้า 22

นริศรานุวัตติวงศ์, สมเด็จพระ เจ้าฟ้ากรมพระยา **จดหมายระยะทางไปพิษณุโลก**
พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์, 2506

ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ **ตะเลงพ่าย** พิมพ์
ครั้งที่ 11 พระนคร, โรงพิมพ์คุรุสภา, 2497

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์ของกระทรวงศึกษาธิการ หน้า 64-72

วิชาการ, กรม. **หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดสังคมศึกษา พระพุทธรูปที่
สำคัญในเมืองไทย** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519

วชิตรวงค์วุฒิไกร, เจ้าพระยา. **ตำนานพระอารามหลวง** พระนคร, โรง
พิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, 2473

ศิลปากร, กรม. พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับที่เป็นสมบัติ
ของบริติชมิวเซียม กรุงลอนดอน พระนคร, ก้าวหน้า, 2507

ศิลปากร, กรม. เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 12, พระนคร,
สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2512

หวน พันธุ์พันธ์ อ่างทองในอดีต พระนคร, โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์,
2514

อ่างทอง, จังหวัด. บรรยายสรุปจังหวัดอ่างทอง 2522 (ฉบับอัดสำเนา)

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาวัดดอนรัก จังหวัดสงขลา

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาวัดดอนรัก

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น 185 ซอย พุทธโอสถ ถนน นเรศ กรุงเทพมหานคร
โทร 233-0317, 234-4293 นายชวลิต ไชยธรรมิกัญญา ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

